

*Полонська Т. К.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5–6 КЛАСІВ ГІМНАЗІЇ

Оновлення змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), зокрема в гімназії, пов'язується з компетентнісним підходом, спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей ("life skills"), котрі в майбутньому дали б їм змогу вільно й комфортно почуватися в сучасному світовому просторі.

Основу для формування ключових компетентностей з іноземної мови складають іншомовна комунікативна компетентність (ІКК) та її компоненти: лінгвістична, мовленнєва і соціолінгвістична компетентності. Одним із завдань іншомовної освіти у ЗЗСО є формування вміння «критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб» [1, с. 4]. Розвиток ІКК залежить від внутрішньої готовності й здатності учнів до мовленнєвого спілкування, що, у свою чергу, зумовлює створення необхідних умов. Отже, постає питання про використання педагогічних технологій, які б сприяли виконанню цього завдання. Однією з таких технологій є технологія критичного мислення (ТКМ).

У науковій літературі існує безліч трактувань критичного мислення. Пропонуємо одне з узагальнених визначень терміна: «Критичне мислення – це процес, під час якого людина може охарактеризувати явище або предмет, виразити своє ставлення до нього шляхом полеміки або аргументації власної думки, знайти вихід з будь-якої ситуації. Це процес аналізу, синтезування й обґрунтовування оцінки достовірності (цінності) інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини й альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів, коректно застосовувати отримані результати до проблем та ухвалювати зважені рішення – чому довіряти та що робити далі» [2, с. 7].

Базова модель технології критичного мислення включає послідовність трьох етапів діяльності з навчальним матеріалом: *виклик – осмислення – рефлексія*.

Метою першого етапу – *виклику (evocation)* – є формування інтересу учнів для отримання нової інформації. Для реалізації цієї мети найкраще використовувати методи навчання, які вимагають від учнів перегляду наявних знань з теми, що вивчається, постановки цілей тощо.

Сутність усякого методу полягає в тому, що вчитель повинен спрямовувати діяльність

учнів, дослуховуватися до їхніх думок, приймати як правильні, так і не правильні відповіді, допомагати кожному визначати свої знання для здобуття нових. На цьому етапі доцільно використовувати такі методи критичного мислення: «Знаю – хочу знати – узнав», «Прогнозування за ілюстрацією», «Асоціація», «Мозковий штурм», «Товсті/тонкі питання», «Дерево припущень», «Вибір афоризму» тощо.

Для прикладу візьмемо **метод «Товсті/тонкі питання»** (“Thin and thick questions”), у ході якого відбувається опитування учнів з вивченої теми за допомогою запитань. **«Тонкі питання»** – це ті, на які можна дати коротку й точну відповідь, як-от, «так»/«ні» (“Yes”/“No”) і починаються, наприклад, зі слів: Хто ...? Що...? Чи правда, що...? Чи згодні ви з...? Як звати...? тощо. (Who? What? When? Where? How many? Is it true that...? Do you agree with...? What is the name...? etc.). **«Товсті питання»** потребують роздумів і розгорнутої відповіді – з аналізом, синтезом, порівнянням, оцінкою. Наприклад: дайте три пояснення *чому?* Поясніть, *чому...?* Чому ви вважаєте, що...? У чому різниця між...? Як можна узагальнити поняття...? Що буде, якщо...? What do you think? What if? Why did? How did? What do you think? What would happen if? What might?

Другий етап – *осмислення (realization of meaning)* – характеризується складнішою структурою й завданнями щодо ознайомлення учнів з новою інформацією та її опрацюванням із використанням аналізу, порівняння, оцінювання. Визначальним завданням етапу є розвиток умінь учнів критично працювати з інформацією, виокремлювати найголовніше й найсуттєвіше, висувати й обґрунтовувати гіпотези щодо розв’язання певної проблеми, робити аргументовані висновки. Основний принцип етапу в тому, що вчитель має давати учням право/настанову на індивідуальні пошуки інформації з подальшим груповим обговоренням та аналізом. На цьому етапі доцільно використовувати такі методи критичного мислення, як: «Шість капелюхів», «Зигзаг», «ІНСЕРТ», «Карусель», «Ромашка Блума» тощо.

Наприклад, **метод «Шість капелюхів»** (“Six Hats”). Кожен учень або група одержують один капелюх певного кольору. Колір кожного капелюха означає тип завдання: білий капелюх (White Hat – facts) – розкажіть про тему лише у фактах і цифрах; жовтий (Yellow Hat – Benefits) – подумайте, чому ... (відповісти на питання, що стосується теми); чорний (Black Hat – Cautions) – доведіть, що ... (у межах теми); червоний (Red Hat – Feelings) – подумайте, який емоційний стан може викликати в нас ця тема; зелений (Green Hat – Creativity) – подумайте, як використати тему, щоб це зробило наше життя радіснішим (які позитивні моменти має ця тема); синій (Blue Hat – Process) – узагальніть висловлювання всіх попередніх груп і підсумуйте, що корисного та нового ви дізнались у результаті виконання цього завдання.

Заключна фаза – *рефлексія (reflection)* – ґрунтується на узагальненні основних ідей теми, тобто на осмисленні й аналізі отриманої інформації та можливості її застосування в реальному

практичному житті. Учні також можуть оцінювати власні погляди та порівнювати їх із думками інших учнів. Ефективними на етапі будуть методи: «Підведення підсумків», «Сінквейн», «Кластер», «Есе» тощо.

Цікавим і дійовим є, зокрема, **метод «Сінквейн»** (“Cinquain”). Сінквейн – це вірш що складається з п’яти рядків і написаний за певними правилами. Лаконічність цього методу розвиває здатність резюмувати інформацію, висловлювати стисло думку декількома значущими словами, короткими висловами (як індивідуально, так і в парах).

Основні правила написання сінквейна: *перший рядок* – назва теми одним словом (як правило, іменником); *другий* – опис теми двома словами (прикметниками); *третій* – опис дії в межах теми трьома словами (дієсловами); *четвертий* – фраза з чотирьох слів, що показує відношення до теми (однією фразою); *п’ятий* – резюме, висновок (як правило, синонім до першого слова, виражений будь-якою частиною мови).

Наприклад, сінквейн “Monatik” (Монатік).

1. Monatik (Монатік).
2. Modern, talented (Сучасний, талановитий).
3. Sings, dances, creates (Співає, танцює, створює).
4. Changed Ukrainian music forever (Змінив українську музику назавжди).
5. Pop-star (Поп-зірка).

Отже, використання ТКМ на уроках іноземної мови в гімназії активізує пізнавальну діяльність учнів, мотивує їх до навчання, підвищує його результативність, сприяє розвитку творчих здібностей, формує як предметну, так і ключові компетентності гімназистів для майбутнього життя. ТКМ вирізняється серед інших інноваційних педагогічних технологій вдалим поєднанням проблемності та продуктивності навчання з технологічністю уроку, ефективними методами і прийомами.

Ключові слова: іноземна комунікативна компетентність, технологія критичного мислення, іноземна мова, учні гімназії.

Література:

1. Навчальні програми з іноземних мов. 5–9 класи : Наказ МОН України від 7 червня 2017 р. № 804. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12/06/2017.pdf/804/17> (дата звернення: 02.04.2021).
2. Нікітченко О. С., Тарасова О. А. Формування навичок критичного мислення на уроках іноземної мови : навч.-практ. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2017. 104 с.